

2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı

“Balkanlarda Türkçe”

Bildiri Kitabı 1

14-16 Kasım 2013
Tiran / Arnavutluk

Editörler
Dr. Adem BALABAN
Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN

**ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT
KONFERANSI**

**Bildiri Kitabı
I**

“Balkanlarda Türkçe”

Editörler

Dr. Adem BALABAN
Dr. Bünyamin ÇAĞLAYAN

**Hëna e Plotë "Beder" Üniversitesi
Tiran/Arnavutluk**

2013

ULUSLARARASI DİL VE EDEBİYAT KONFERANSI

BİLDİRİ KİTABI I

Topic:

"Balkanlarda Türkçe"

Editors:

Dr. Adem Balaban, Dr. Bünyamin Çağlayan

Publisher:

Universiteti "Hëna e Plotë" (BEDËR) Press

Publication Year:

2013

Printed in:

Tirana

Printing Date:

14.11.2013

Edition:

Second Edition

Volume:

I

Number of Pages:

487

Theme:

Turkish in Balkans, Turkish

Publication Languages :

Turkish, Albanian, English

ISBN:

978-9928-4188-0-7

Copyright:

Hëna e Plotë "Beder" University, 2013

İşkodralı Acizî Süleyman Dede Divanı'nın Dil Ve Üslup Bakımından İncelenmesi

Mehmet ÜNAL

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fak.
mehmetunal@sdu.edu.tr

Mehmet PEKTAŞ

Isparta Lisesi Edebiyat Öğretmeni
Gönen/Isparta
mehmet.pektas32@gmail.com

ÖZET

Süleyman Dede, İşkodra doğumlu olup Sâdî tarikatının Aciziye şubesini kurmuştur. Sadeddin Cebavî, tarafından kurulan Sadilik, özellikle Suriye bölgesinde yayılmıştır. Sâdiye tarikatı, Selâmîye kolunun kurucusu Abdüsselam Hazretleri ile Anadolu'ya girmiş, İstanbul'dan Rumeli'ye geçmiş ve Rufâiyye, ve Bektaşılık gibi fütüvvetle karışmıştır.

Acizî Süleyman Dede, İstanbul'da ilim tahsil ettikten sonra tasavvufa yönelerek ederek Perzerin'e yerleşmiş, H. 1151'de burada vefat etmiştir. Acizî Süleyman Dede'nin tasavvufi ve ahlâkî konulardan bahseden manzum bir pendnamesi ile divanı bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Acizî Süleyman Dede'nin ilahi ve müfredlerden müteşekkil divanı incelenecektir. Böylelikle şairin, Türkçeyi kullanma gücü, dil ve üslup özellikleri, nazım şekli ve vezin tercihleri göz önüne serilerek, dini-tasavvufi dünyasına yönelik çıkarımlar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Dede, Sadi Tarikatı, İşkodra, Divan, Aciziye

ABSTRACT

A Linguistic and Stylistic Study of The Divan by Acizî Süleyman Dede

Süleyman Dede, born in Scutari, Albania, was the founder of Aciziye, the branch of the sûfî order Sâdî which, actually founded by Sadeddin Cebavî, was then influential in the Syrian region. This Sufî sect was introduced to Anatolia by Abdüsselam, who was the founder of Selâmîye, It later gained popularity in Rumeli and, like the bektashi order, was affected from the futuwa movement.

Having completed his education in İstanbul, Acizî Süleyman Dede began to live in Perzerin and devoted his life to living his own sufi beliefs. He died there in H. 1151. He wrote a Pendnâme, a book in verse written to give advice on sufi and moral values and a Divan.

This article aims to study the poet's Divan containing poems in İlahi form and couplets. The study is expected to give hints on the poet's linguistic and literary capability, the stylistic qualities of his works, his preferences in terms of poetic forms and rhyme. It will also help us make inferences about his spiritual world.

Key Words: Suleyman Dede, Sadi Order, İskodra, Diwan, Aciziye

Giriş

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devletinin ihtişamlı devirleri sona ermiş, devlet gerileme sürecine girmiştir. Bu yüzyılda Rusya, Avusturya ve İran gibi devletlerle büyük savaşlar yapılmış, şartları çok ağır olan İstanbul (1700), Küçük Kaynarca (1774), Yaş (1792) anlaşmaları imzalanmıştır. İmzalanan anlaşmalarla Kırım, Belgrat gibi büyük toprak parçaları kaybedilmiş, dünyadaki Osmanlı otoritesi sarsılmıştır. Başa gelen padişahlar çeşitli entrikalarla tahttan indirilirken yapılan ıslahatlar devletin gerileme sürecini durdurmak için yeterli olmamıştır. Bu dönemde girilen yenilik hareketlerinde Avrupa üstünlüğünün kabul edilmiş olması da önemli bir zihniyet değişikliğinin göstergesi durumundadır.

XVIII. yüzyılın siyasî ve iktisadî alandaki çözülüşü karşısında kültür ve sanat hayatı, önceki yüzyıllar nispetinde olmasa da, canlılığını korumuştur. Gelenek, bu yüzyılın ilk yarısında, şiire yeni bir soluk getiren ve kendisinden sonra pek çok takipçi bulan Nedîm'i, yüzyılın ikinci yarısında ise Divan şiirinin son büyük şairi olarak kabul edilen Şeyh Gâlib'i yetiştirmiştir. İstanbul başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasının zaman içerisinde teşekkül etmiş olan kültür merkezlerinde de güçlü şairler yetişmiş, yoğun edebi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu kültür merkezleri arasında Balkanların¹ ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Balkan coğrafyasında Arnavutluk pek çok devlet adamı yetiştirmesinin yanında kültür ve sanat hayatının canlı bir şekilde yaşandığı merkezlerden birisidir. Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan Tiran, İskodra, Elbasan, öbür taraftan Priştina, Prizren gibi Arnavut asıllı nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerler çok sayıda bürokrat, şair ve yazar yetiştirmiştir. Sadece Ali Emirî'nin *İskodra Vilâyeti 'Osmânî Şa'irleri* isimli kitabında 20 isme² yer verilmiştir³. Bu isimlerin

¹ Prof. Dr. Mustafa İsen, Osmanlı kültür coğrafyası ile ilgili öncü makalesinde Belgrad'ta 11, Bosna'da 27, Filibe'de 16, Gelibolu'da 30, Girit'te 4, Manastır'da 17, Niğbolu'da 5, Priştine'de 6, Prizren'de 7, Rusçuk'ta 4, Selanik'te 16, Serez'de 21, Sofya'da 16, Üsküp'te 18, Vardar'da Yenicesi'nde 20 şair yetiştiğini bildirir (İsen 1997: 67-69). İsen'den sonra yapılan çalışmalarla bu sayı daha da artmıştır.

² 1. Akçahisarlı Hâtemî (öl. 1224/1809-10), 2. Akçahisarlı Şaban Hulûsî (1189/1775-76-1249/1833-34), 3. Bâlî (1320/1902-3'te yaşıyordu), 4. Çâker (1205/1790-91-1274/1857-58), 5. Hasan Hakkı Paşa (1826-27-1882-83), 6. Hikmetî İskodra Akçahisarlı (öl. 1240/1824-25), 7. İskodralı Ahmedî (öl. 1150/1737-38), 8. İskodralı Âsaf Mehmet Paşa (1172/1758-9-

çoğunluğu XIX. yüzyıla aittir. Birkaçı da XVIII. yüzyılda eser vermiş isimlerdir. Bu sayı bile bizde bu topraklardan yetişen divan tarzında yazan şairlerin kemiyeti hakkında yeterli kanaat oluşturacaktır Ali Emiri'nin saydıkları dışında Mahmut Kemal İnal'ın *Tuhfe-i Naili* isimli eserinde 9 şairin ismi⁴ geçmektedir (Aydemir 2012: 233-234).

İşkodralı Âcizî Süleyman Dede

Şiirlerinde Âcizî mahlasını kullanan şairimizin asıl ismi Süleyman olup daha çok İşkodralı Âcizî Dede veya Âciz Baba olarak bilinmektedir. Âcizî Dede, İşkodra doğumlu olup Sa'dî tarikatının Âciziyye şubesini kurmuştur. (Mehmed Tahir 1972: 54). XII. yüzyılda Şam bölgesinde teşekkül eden Sa'diyye tarikatı, Sadeddin el-Cebâvî'ye nispet edilir (Tek 2009: 226). Şeyh Sadeddin'in vefatından sonra oğulları vasıtasıyla yayılan Sa'diyye tarikatı, Suriye, Mısır, Filistin ve Anadolu'da yayılma imkânı bulmuştur Selâmiyye, Vefâiyye, Tağlîbiyye, Şerrâbiyye ve Âciziyye olmak üzere beş kola ayrılan Sa'diyye'nin Selâmiyye kolu Abdüsselâm eş-Şeybânî'ye (ö. 1165/1751), Vefâiyye kolu Ebü'l-Vefâ eş-Şâmî'ye (ö. 1170/1756), Tağlîbiyye kolu Ebû Tağlib Muhammed b. Sâlim'e, Şerrâbiyye kolu Şeyh Abdullah b. Yunus eş-Şerrâbî'ye ve Âciziyye kolu, Pirizrenli Süleyman Âcizî Baba'ya (ö. 1160/1748?), nispet edilmektedir (Tek 2009: 228).

Âcizî Süleyman Dede, medrese eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Pir Cibâvî dergâhına intisap ederek dergâhın şeyhi İbrahim Ebu'l-Vefâ'dan el

1222/1807-8), 9. İşkodralı Halilî (öl. 1223/1808-9), 10. İşkodralı Hamdî (1210/1795-6-1277/1861), 11. İşkodralı Hulusî (öl. 1307/1889-90), 12. İşkodralı Hüseyinî (öl. 1737-38), 13. İşkodralı Râcî (öl. 1130/1717-18), 14. Peklinli Cafer Sâdık Paşa (öl. 1250/1834-35), 15. Tevfik (öl. 1260/1844), 16. Tiranlı Hâdim (öl. 1220/1805-6), 17. Tiranlı Halimî (1208/1793-94-1270/1854), 18. Tiranlı Rıza Bey (1248/1832-33), 19. Tiranlı Ziver (öl. 1294/1877), 20. Zihni, İsmail Zihni Efendi İşkodralı (1250/1834-35-1304/1886-87).

³ Ali Emiri, eserin mukaddimesinde bazı mühim bilgiler vermektedir. Ali Emiri, Erzurum defterdarı iken 1896'da Yanya ve İşkodra vilayetlerine maliye müfettişi olarak tayin edilmiştir. Ali Emiri, bölgeyi dolaşmış olmasına rağmen burada bir Türk edebiyatının varlığından haberdar değildir. İşkodra'ya ikinci gidişinde burada pek çok Divan şairi olduğunu öğrenir. Buradaki şairlerle ilgili kitap yazmaya karar veren Ali Emiri'ye bölge halkı bir hayli şair ismi zapt ettirdikleri gibi divanlar ve mecmualar da getirir. Kısa sürede Ali Emiri'nin odası kütüphaneye döner. Ali Emiri, "Osmânlı şâ'irleri hakkındaki tetebbu'âta teşebbüsüm İşkodra'ya son 'azimetimde idi. Lâkin evvelki 'azimetimde haberim olsaydı veyahud şu teşebbüsümünden sonra bir kere daha gidilseydim, elbette daha pek çok ziyade şeyler bulacaktım." demekte ortaya koyduğu çalışmanın İşkodra ve havalisindeki üç aylık seyahatin neticesi olduğunu bildirmektedir. (Karatepe 1995: 71-72).

⁴ 1. Ahmed/Sultanzâde, Dukaginzâde/Sultanzâde Ahmed Bey B. Damad Mehmed Paşa (öl. 926/1552), 2. Şehîdî, Edhem Şehîd Bey, Tiranlı, (öl. 1265/1848), 3. Lütfî, Lütfî Paşa, Sadrazam, Damad-ı Padişahî, İşkodralı, (öl. 950/1542?), 4. Dukaginzâde, Mustafa Sun'î Bey, Sancak Beyi (III. Murad devri şairi) 5. Dukaginzâde, Şeyh Ahmed Fasîh Dede (öl. 1111/1699), 6. Taşlıçalı Yahya Bey, (öl. 990/1582), 7. Elbasanlı Hızrî, Arnavut Şeyh (Beyani Tezkiresi öl.?), 8. Nihânî, Nacak Fâzıl (ö. 925/1519), 9. Dervîş, Elbasanlı (ö. 1055/1645). Prof. Dr. Yaşar Aydemir bu şairlere Priştineli Mesihî'yi (öl. 918/1512) de dâhil eder. (Aydemir 2012: 234).

almıştır. Daha sonra Rumeli'ye gönderilen Âcizî 1699-1700 tarihinde Yakova'ya yerleşmiş ve irşat faaliyetine başlamıştır (Koro 2003: 2). Vehhab, Lütfullah ve Danyal adlarında 3 oğlu olan Âcizî, Danyal ve Lütfullah'ı Yakova'da bırakarak Vehhab'la birlikte 1730 yılından önce Prizren'e yerleşir. Danyal, Yakova'da şeyhliğin yanı sıra Hadım Camii'nde imamlık görevini de sürdürmüş, Lütfullah Efendi ise müezzinlik görevinde bulunmuş ve 1730-31 yılında evlenmemiş olarak vefat etmiştir (Koro 2003: 3).

Prizren'de vefat eden Âcizî, bu şehrin Maraş semtinde defnedilmiştir. Vefat tarihiyle ilgili ihtilafli görüşler vardır. Bursalı Mehmed Tahir 1151/1738'de vefat ettiğini söyler (Mehmed Tahir 1972: 54). Sa'di tarikatına ait iki silsilenameye dayandırılan diğer görüşe göre Âcizî 1748-49 yılında vefat etmiştir. Âcizî'nin türbesinde bulunan levhada da H. 1160/M. 1747 yılında vefat ettiği yazılmaktadır (Koro 2003: 4). Âcizî'nin divan dışında bazı risalelerinin olduğu rivayet edilmektedir. Âcizî Divanı, üzerine bir yüksek lisans tezi⁵ yapılmış olup bu çalışmada divan fonetik ve morfolojik özellikleri bakımından incelenmiştir. Eserin sözlük malzemeleri sözlük bilimi açısından istatistikî ölçülerle değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda Hüsniye Koro tarafından hazırlanan metin esas alınarak⁶ İşkodralı Âcizî Dede'nin divanı incelenmiş, şiirlerinde kullandığı dil ve üslup üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Âcizî Divanı'nın Dil ve Üslup Özellikleri

Âcizî Divanı'nda 125 şiir⁷ bulunmakta olup şiirlerin tamamı aruz vezni ile yazılmıştır.⁸ Şiirlerin büyük çoğunluğunda dinî, tasavvufî konular işlenmiştir. Şair, mutasavvîf kimliğinin de etkisiyle şiirlerde Allah aşkı, Hz. Muhammed (sav) ve ehl-i beyt sevgisini dile getirmiştir. Divanda yer alan şiirlerin beyit sayısı 4 (5. şiir) ile 33 (113. şiir) arasında değişirken bu şiirlerden 2 tanesi murabba (20. ve 73. şiir) tarzında, 10 tanesi ise tarih manzumesidir (10, 11, 50, 78, 102, 108, 109, 111, 120 ve 123. şiirler). Murabbalar dışındaki şiirler gazel kafiyesi ile (aa, xa, xa, xa...)

⁵ Koro, Hüsniye (2003). *Âciz Baba Divanı ve Sözlük Bilimi Açısından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

⁶ Âcizî Divanı üzerine yapılan yüksek lisans tezinin tenkidi çalışmamızın sınırları dışındadır. Genel kanaati etkileyecek ve tutarlılığa engel olacağı düşünülen bazı zaruri düzeltmeler dışında metne müdahale edilmemeye gayret edilmiştir.

⁷ Divan üzerine hazırlanan yüksek lisans tezinde 5. şiirin yazmada tek bir şiir halinde yazıldığı ancak vezin ve kafiyeden, bunun iki ayrı şiir olduğunun anlaşıldığı bildirilmiş ve bu ikinci şiir 5a olarak numaralandırılmıştır. Biz de 57. şiirin 2 ayrı şiir olduğu kanaatindeyiz. 21 beyitlik şiirin ilk 12 beyti س (sin) harfiyle kafiyelenmiş 12. beyitte mahlas söylenmiş, geri kalan kısım ش (şin) harfiyle yazılmış, son beyitte tekrar mahlas söylenmiştir. Divandaki numaralandırmayı bozmamak için bu şiiri 57a olarak değerlendirdik. Böylelikle şiir sayısı 125'e çıktı.

⁸ Yüksek lisans tezinde 43 numaralı şiirin vezinsiz olduğu söylenmiştir. Bu şiir az kullanılan bir vezin olan kâmil bahrinin *mütefâ'ilün fe'ülün mütefâ'ilün fe'ülün* vezniyle yazılmıştır. Şiirin matla beyti:

Göricek cemâl-i yâri zamân mekân benimdür
İricek visâl-i 'ıyde bilirem ki cân benimdür

kafiyelenmiştir. 5a, 11, 102, 113 ve 114 numaralı şiirlerde ise matla beytini oluşturan mısralar kendi arasında kafiyeli değildir. Bu yönüyle kıta-yı kebire olarak değerlendirilebilecek olan bu şiirler mahlas beytinin bulunması bakımından kıtadan ayrılır (İpekten 2002: 52). Nâilî'ye nazire olarak yazılan "dek gideriz" redifli 53. şiir gazel formunda yazılmış olmakla birlikte şiirde mahlas söylenmemiştir.

Âcizî Divanı'nda kelime seçimi

Divan üzerine yapılan yüksek lisans çalışmasından çıkan sonuca göre Âcizî, 1250 farklı kelime kullanmıştır. Bu kelimelerin 827'si Türkçe, 713'ü Arapça, 300'ü Farsçadır (Koro 2003: 25). Divanda en çok kullanılan kelimeler "Âciz (50 defa), âşık (40 defa), ilâhî (35 defa)" olarak tespit edilmiştir (Koro 2003: 25).

Âcizî Divanı'nda, tevhit, na't münacat türünde yazılan şiirlerde sıklıkla tasavvufi mecaz ve remizler kullanılırken, bazı şiirlerde divan şiirinin klasikleşmiş kelime kadrosu ve benzetme dünyasının kullandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak şairin dili bazı şiirlerde sadeleşmekle birlikte çoğu zaman Arapça ve Farsçanın yoğun etkisi altındadır. Bu da şiirlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Aşağıya aldığımız beyitte "Menba'-ı izhâr-ı 'ahd-ı ehl-i hâl" şeklinde ilk bakışta ne demek istediği anlaşılmayan uzunca bir terkibe yer verilmiştir. Beyitte birkaç ek dışında Türkçe izi bulunmamaktadır:

Menba'-ı izhâr-ı 'ahd-ı ehl-i hâl u ehl-i kâl
Meşreb-i 'isâ-nefes hem cünbüşin câna safâ (7/5)

Kimi beyitlerde Türkçe olarak yalnız et-, eyle- gibi yardımcı eylemleri görmektediriz:

Pâk-dâmen pâk-zât u pâk-nihâd u pâk-bâz
Pây-bûs-ı dilbere nakd-i sirişk et câna bahâ
(1/2)

Şu beyitte Türkçe olarak yalnız ek fiil bulunmaktadır:

Kâtib-i vahy-i ilâhi nâzım-ı nazm-ı Hakîm
Câmi'ü'l-Kur'ân Memdûh-ı Hudâsın mutlaka (2/6)

Aşağıdaki beyitte Türkçe izi olarak bir iyelik eki veet- fiilini görüyoruz:

Lâ-fetâ illâ 'Ali lâ-seyfe illâ zü'l-fikâr
Kuvvet-i bâzû-yı bahtîñ hû pesend etdi Hudâ (3/6)

Şu iki örnekte Türkçe olarak yalnız yönelme hali eki bulunmaktadır:

Ey kevkeb-i edrî-i dîn ü nûr-ı çeşm-i râh-ı mübîn
'Âşıklara 'ayne'l-yakîn şâh-ı şehîd kerbelâ
(4/7)

Hazret-i Sıddîk-ı ekber muhtedâ-yı evliyâ
Pişvâ-yı hüccet ü âl u cümle halka reh-nümâ (6/1)

Bir başka örnekte ise aynı beyit içerisinde 3 terkip kurulmuştur. Bu terkiplerden bir tanesi olan "kuhl-ı çeşm-i ehl-i 'aşk" 4 kelimededen oluşmaktadır. Bu ve benzeri kullanımların şiire katkı sağlamak bir yana ahengi bozduğu görülmektedir:

Tütüyâ gerd-i râhîñ kuhl-i çeşm-i ehl-i 'aşk
'Ayn-ı cûdından tenevvür eylemişdir vâkifât (16/5)

Başka bir beyitte 4 terkip (rehber-i kevn ü mekân, matla'-ı envâr-ı hû, menba'-ı esrâr-ı vahdet, muhtedâ-yı mümkünât) karşılaşıyoruz. Beyitte, Türkçe herhangi bir kelime veya ek bulunmuyor:

Rehber-i kevn ü mekân matla'-ı envâr-ı hû
Menba'-ı esrâr-ı vahdet muhtedâ-yı mümkünât (16/2)

Aşağıya aldığımız beyitte Türkçe kelime veya ek bulunmamaktadır.

Habbezâ mefhar-i eşyâ fuhûl-i bülega
Muktedâ-yı 'ulemâ server-i hiyel-i aktâb
(11/1)

Bazı şiirlerde ise dil nispeten sadeleşmektedir. Âcizî'nin sade dille yazdığı şiirlerde Niyazi Mısrî ve Yunus Emre gibi tekke şairlerinin etkisi hissedilir. Bu şiirlere Niyazi Mısrî'ye nazire olarak yazılan 24 beyitlik "çağırırım dost dost" redifli şiirden aldığımız birkaç beyit örnek gösterilebilir:

Derdime dermân için çağırırım dost dost
Lutfıla ihsân için çağırırım dost dost (17/1)

Arar idim ben anı dedi bana bil seni
Ben de sen bilem deyü çağırırım dost dost
(17/4)

Nefsime aldanmışam lutfına dayanmışam
Suçumu hem bilmişem çağırırım dost dost
(17/19)

"yâ Resûlallâh meded" redifiyle yazılmış olan aşağıdaki şiir de sade anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Şiirin matla beyti:

'Ûd-ı cismim nâre yandı yâ Resûlallâh meded
Rûh elemelerden usandı yâ Resûlallâh meded (23/1)

"gönlümüz" redifiyle yazılmış olan şiir de Âcizî'nin sade şiirlerine örnektir:

Sırr-ı vahdet mazharıdır gönlümüz
'Ayn-ı vahdet ma'denidir gönlümüz
(51/1)

“bâzâr” ve “kumaş” kelimelerinin kullanıldığı şu beyit, ilhamını gündelik hayattan alarak doğrudan doğruya halka hitaben yazılmış olsa gerektir:

Bu bâzâr-ı cihân içre nu kesretde kumaşın ne
Tasavvur eylediñ mi hiç nedir bu çâr-erkânîñ
(72/3)

Şair, en saf haliyle, samimi bir dille Allah’a sığınır:

Yâ İlâhi nefse uydum cürm-i ‘ısyân eyledim
Devletiñde pâdişâhım ben ne noksân eyledim
(79/1)

Benzer söyleyiş tarzını başka beyitlerde de görürüz:

Seniñ ismiñle her-dem yâ İlâhî
Tapuña eyleriz derd ile âhı
(112/1)

Aşağıdaki beyitte şair halka mesaj verme derdindedir. Bu yüzden lafı döndürüp dolaştırmamış doğrudan doğruya söylemiştir:

Sakin nefsiñ hevâsından seherlerde uyuturma
Rızâ erbâbına gözle rızâdan bir dem ayrılma
(101/1)

Âcizî Divanı’nda zaman zaman âşıkâne ifadelerle rastlanmaktadır. Daha çok divan şiirinin klasikleşmiş kelime kadrosu ve benzetme dünyası ile yazılmış olan bu şiirlerde tasavvufî derinlik zayıflarken, âşıkâne bir eda hakimdir. Bu şiirlerde karşımızda gelenek çizgisinde bir divan şairi buluruz. Sevgilinin nergis gözleri aşığı humar etmiştir ve sakinin lal gibi dudaklarını öpmek arzusu taşır:

Nergis-i şehlâ-i mestiñ çün humâr etdi beni
Sâkiyâ la’l-i müzâbın agzıma eyle karîb
(14/6)

Şairin gönlü sevgilinin çene çukuruna düşmüş bir çocuktur. Sevgilinin gamzesi ise amansız bir cellattır:

Dilim tıfl-ı refik çâhına düşmüş
Amansız kıyâmı gamzesi cellâd
(24/8)

Sevgilinin gözleri fettan, kaşı yay, kirpiği oktur. Kendisine meftun olan gönüllere cellat olur:

Gözi fettân kaşı yay kirpiğiñ eshâmın almakda
Harîminde olan bî-dillere cellâd n’eylersin
(88/2)

Bir başka beyitte, şair, dev endamlı rakibi kıskanır. Onun hak etmediği yerlerde olduğunu düşünür:

Safâ-yı bezm-i hâsında nedîm olmak revâ mıdır

Rakîb-i dîv-endâmı edip sayyâd n'eylersin
(88/3)

Başka bir beyitte, şair sevgilinin la'l dudaklarının lezzetini, Bedahşan'ı bile aramasına rağmen, hiçbir cevhere benzetemez:

Lezzet-i la'l-i lebiñ bir cevhere beñzer midir
Fikretim hayret Bedahşâniñ çok etdi cüst ü cû
(90/3)

Sevgilinin kirpiği ok, gamzesi kılıçtır:

Tîr-i müjgân ile tîg-i gamzeñe emret şahâ
Cism-i cân âyetlerine küyuñ versin sû-be-sû
(90/4)

Âcizî'nin şiirlerinde kullandığı deyimlerden bazıları şunlardır: Alnı açık yüzü ak olmak (64/4), bel bağlamak (64/4, 98/7), can bahş etmek (1/5, 14/4), can feda olmak (38/5), can gözünü açmak (46/3, 56/8, 94/2, 75/1, 59/5), can/ciğer kebab olmak (58/2, 70/3), can vermek (30/12), dil vermek (72/14), kalbi taş olmak (106/4), perde çekmek (6/5),

Divanda, "beyne'l-akran, darü's-selam, hakka'l-yakin, ilme'l-esma, ilme'l-yakin, rabî'ü'l-evvel, seb'ü'l-mesani, seydidü'l-kevneyn, şeff'ü'l-müznibîn, ülü'l-ebşâr, ümmü'l-kitâb" gibi Arapça tamlamalara, "âb-ı hayvân, âl-i âba, bâd-ı sabâ, dâr-ı cihân, dâr-ı fenâ, dâr-ı İslâm, derûn-ı dil, duhter-i rez, derd-i dil, ehl-i dil, gıdâ-yı rûh, gûş-ı cân, hâb-ı râhat, habî-i kibriyâ, hubb-ı dünyâ, 'ilm-i ledünnî, kâse-i çeşm, kâşif-i esrâr, küşe-i uzlet, mahbûb-ı Hudâ, mezheb-i Nu'mân, nakd-i cân, nakkaş-ı ezel, neşim-i subh-dem, nûr-ı îmân, nutk-ı Hak, pîr-i mugân, rezzâk-ı âlem, rişte-i cân, rûz-ı elest, tîg-ı müjgân zülâl-i la'l, vech-i Beytullâh, yârân-ı aşk, arş-ı a'la, bâde-i hamrâ, cehl-i mürekkeb, çeşm-i mest, dergâh-ı muallâ, dürr-i yektâ, esmâ-yı hüsnâ, fâil-i muhtâr, furkân-ı mübîn, gamze-i fettân, kâmet-i bâlâ, la'l-i mey-gün, la'l-i müzâb, sırât-ı müstekîm, subh-ısâdık, şeb-i yeldâ, şehîd-i Kerbelâ, şems-i rahşân" (Koro 2003: 27-29). gibi Farsça tamlamalara rastlanmaktadır.

Âcizî Divanı'nda Edebi Sanatlar

Âcizî, şiirlerinde edebi sanatlarla sıkça yer verir. En çok kullanılan edebi sanatların başında benzetme gelmektedir. Divanda teşbihin türlerine ve istiarelere rastlanır.

Aşağıya aldığımız beyitte, Hz. Peygamber (sav) için "şem'-i zulmetgâh-ı imkân" ve "bülbul-i ümmü'l-kitâb" benzetmeleri yapılmıştır:

Nûr-ı zâtıñ olmasa dönmez semâ ü âfitâb
Şem'-i zulmetgâh-ı imkân bülbul-i ümmü'l-kitâb
(12/1)

Hemen her şairde gördüğümüz benzetmeleri Âcizî Divanı'nda da görürüz. Sevgilinin gabgabı, kuyu; aşğın gönlü, tıfildir. Dünya, gül bahçesidir, güzelliği ile gönülleri çeler:

Câh-ı gabgab kaydına düşürdiler tıfl-ı dilim
Gülşen-i âşub-ı dehriñ hüsn ü âni dil-firib
(14/3)

Sevgilinin yolunun tozu, gönül ehlinin gözlerine sürmedir:
Gerd-i râhiñ tûtiyâ-yı çeşm-i cân ehl-i dile
Câm-ı vasliñ ehl-i derde şems-i rahşândan lezîz
(27/2)

Aşağıdaki beyitte, "cem" ve "fark" tezadının yanında gönül aynaya benzetilmiştir:

Cem' ü fark eyle mir'ât-ı dilim
Cem'-i cem'in ola 'uşşâk-ı melâz
(26/5)

Dilberin boyunun elif, beninin noktaya benzetildiği aşağıdaki beytin yer aldığı şiirde istifham sanatı yapılmıştır:

Kadd-i dilber elifinden ders alan cân kandedir
Nokta-i hâlin görüp vahdetde giryân kandedir
(28/1)

Vuslat, su; yanak, gül; dudak, goncadır. Sevgili gül kokar:
Görmedik âb-ı visâliñ gonca-i handânını
Gül-'izârîñ bûy-ı hoş hubb-ı gül-âbîñ kim bilir
(39/2)

Âcizî, "kandedir" kelimesinin yanında "kim bilir" kelimesi ile de istifham sanatını başarı ile yapmıştır:

Bostân-ı kûy-ı yârîñ âb-ı tâbîñ kim bilir
Si-i şîrîn gabgab hoş lutf âbîñ kim bilir (39/1)

Aşağıdaki beyitte, şair kendisini bülbüle benzetirken yarini nevbahara benzetir. Benzetmelerin dışında, "bülbül, bâg, cinân, nevbahâr, ezhâr" kelimeleri ile güçlü bir tenasüp kurulmuştur:

Bülbül-i bâg-ı cinânız nevbahâr-ı yâr ile
Şu'le-i şems-i hakikat açdı dil ezhârımız
(49/4)

Bir başka örnekte yapılan benzetmeler Nesîmî'yi hatırlatır:
Saçındır sûre-i ve'l-leyl cemâlin mâhitâb olmuş
Cemâlin dîde-i 'uşşâk nûruñ âfitâb olmuş
(60/1)

Nesîmî de benzer ifadelerle şöyle der:

İy ay yüzüñdür Ve'd-duhâ Ve'l-leyl imiş saçun kara
La'lüñ maña dârü's-şifâ oldur ki rencür olmuşam (Ayan
2002: 491).

Aşağıdaki beyitlerde tezat sanatı yapılmıştır:

Bu varlık gizlisidir yokluk ey cân
Bu yoklukda görünür rû-yı Rahmân
(85/1)

Cümle 'uşşâk senden derdine dermân arar
'Âcize eyle meded yâ sâdika'l-va'dü-l-emin
(84/10)

Âcizî, nida sanatına sıkça başvurmuştur. "Ey, yâ" nidalarıyla söyleyişe canlılık katmaktadır:

Ey ahad zâtında birsin bî-şerîk bî-nazîr
Vâhidîyyet nassîñ ancak yok mecâli serd berd (21/4)

Şiire nida ile ani bir başlangıç yapılmakta adeta okuyucunun bu sese kulak vermesi ve pür dikkat dinlemesi amaçlanmaktadır.

Ey mazhar-ı lutf-ı kerem v'ey 'âlim-i 'ilme'l-yakîn
Ey ma'den-i kân ü 'atâ ey nâzır-ı hakka'l-yakîn (86/1)

Nida sanatının yapıldığı kimi beyitlerde yakarış edası vardır:

Yâ Resûlallâh cemâliñ 'âşika lezîz
Hubbuñ iştismâm-ı Hakka şemm-i reyhândan lezîz
(27/1)

Yâ reng-i al ü nakş u bûyî her elvân ile
Yâ bu zümer ü dâne kand ü mâr u 'akreb nedir (40/7)

Âcizî Divanı'nda Kafiye ve Redif Kullanımı

Âcizî Divanı'nda 11 şiirde elif (ا), 4 şiirde be (ب), 3 şiirde te (ت), 7 şiirde dal (د), 3 şiirde zel (ذ), 21 şiirde re (ر), 6 şiirde ze (ز), 3 şiirde sin (س), 6 şiirde şın (ش), 1 şiirde ayn (ع), 5 şiirde gayn (غ), 1 şiirde fe (ف), 2 şiirde kaf (ق), 2 şiirde kef (ك), 2 şiirde (ج), 8 şiirde mim (م), 5 şiirde nun (ن), 2 şiirde vav (و), 21 şiirde he (ه), 12 şiirde ye (ي) harfiyle kafiye yapmıştır. Bu harflerden "zel (ذ), ayn (ع) ve gayn (غ)" harfleri şairler tarafından pek tercih edilmezken, Âcizî zel (ذ) harfiyle 3, gayn (غ) ile 5 şiir yazmıştır. Şairin giriştiği bu çaba onu bazı kafiyelerde zorlama kelime kullanmak zorunda bırakmıştır.

Bazı kelimeler ise birden fazla şiirde redif olarak kullanılmıştır. "Peydâ" kelimesi redif olarak iki şiirde (5. ve 9. şiir) kullanılmıştır. Bu şiirlerden birisi 4, diğeri 13 beyittir:

Beyit	5. şiir	9. şiir
1	sun'-ı peydâ sefer peydâ	eser peydâ berr peydâ
2	zâhir keder peydâ	infi'âliyet ahad peydâ
3	etmişdir şecer peydâ	zemân ile sefer peydâ
4	ecsâmı 'iber peyda	izhâra eser peydâ
5		kâbildir hüber peydâ
6		esmâya semer peydâ
7		eyle 'iber peydâ
8		hikmetde keder peydâ
9		râhatda seher peydâ
10		ta'âta güher peydâ
11		var neler peydâ
12		dindâr mahar peydâ
13		'Âciz ser peydâ

Görüldüğü gibi 4. şiirde rediften önce gelen "sefer, keder, şecer, 'iber" kelimeleri 9. şiirde de kullanılmıştır. İki şiirde (28 ve 29. şiir) "kandedür" redifi kullanılmış ve kafiye "ân" sesleri ile sağlanmıştır.

Beyit	28. şiir	29. şiir
1	cân kandedir giryân kandedir	cânân kandedir rabbân kandedir
2	gözleyen efgân kandedir	'aşk tâbân kandedir
3	nesîm 'irfân kandedir	tarab kur'ân kandedir
4	celâl hayvân kandedir	mestâneler hayrân kandedir
5	isen mestân kandedir	mevsimi bostân kandedir
6	nevâ dermân kandedir	sâde-dilân furkân kandedir

7	ile ihşân kadedir	ân insân kadedir
---	----------------------	---------------------

"-uñ kim bilir" redifiyle dört şiir (36, 37, 38 ve 39. şiir) yazılmış ve bu şiirlerde "âb" sesleriyle kafiye yapılmıştır. Bu dört şiirde 37 numaralı şiirin 2. ve 3. beyitlerinde "hisâbıñ kim bilir" ifadesi aynen tekrar edilmiştir. 39 şiirin 2. ve 3. beyitleri ile 37. şiirin 1. beytinde "bâbıñ kim bilir", 5. ve 7. beyitlerinde "savâbıñ kim bilir" ifadeleri tekrar edilmiştir. Bunların dışında "kâm-yâbıñ kim bilir" ifadesi 36 ve 38. şiirin matla beyitlerinde kullanılmış; "cevâbıñ kim bilir" ifadesi, 36. şiirin 6. beyti, ile 39. şiirin 4. beytinde kullanılmış, "harâbıñ kim bilir" ifadesi, 37. şiirin 6. beyti ile 38. şiirin 4. beytinde kullanılmış; "intisâbıñ kim bilir" ifadesi, 37. şiirin 7. beyti ile 38. şiirin 5. beytinde kullanılmıştır.

Beyit	36. şiir	37. şiir	38. şiir	39. şiir
1	zevk-yâbıñ kim bilir kâm-yâbıñ kim bilir	kitâbıñ kim bilir bâbıñ kim bilir	feyz-yâbıñ kim bilir kâm-yâbıñ kim bilir	âb-ı tâbıñ kim bilir âbıñ kim bilir
2	visâl âfitâbıñ kim bilir	ka'bedir hisâbıñ kim bilir	yâr inkılâbıñ kim bilir	handânını bâbıñ kim bilir
3	eder mâhitâbıñ kim bilir	'âşıkız hisâbıñ kim bilir	'âşıklara ıztırâbıñ kim bilir	bâgbân bâbıñ kim bilir
4	sâkiyâ rebâbıñ kim bilir	etmişiz neş'e-yâbıñ kim bilir	nîm-nigâh harâbıñ kim bilir	bedel cevâbıñ kim bilir
5	'ıyd-gâh hicâbıñ kim bilir	mecnûn nıdur zevk-yâbıñ kim bilir	fidâ intisâbıñ kim bilir	hâl savâbıñ kim bilir
6	cânânla cevâbıñ kim bilir	fidâ harâbıñ kim bilir		ser-gerdânile hitâbıñ kim bilir
7	hiç müzâbıñ kim bilir	desiñ intisâbıñ kim bilir		perdedür sevâbıñ kim bilir
8	sînede kebâbıñ kim bilir			
9	meh-likâ şarâbıñ kim bilir			

"-ı n'eylerler" redifiyle üç şiir (45, 46 ve 47. şiir) yazılmış ve "-ân" sesleriyle kafiye yapılmıştır.

Beyit	45. şiir	46. şiir	47. şiir
1	ezhârî n'eylerler nakşistânî n'eylerler	efkârî n'eylerler bürhânî n'eylerler	sengistânî n'eylerler nâyistânî n'eylerler
2	-bostânî -vîrânî n'eylerler	cüzdür 'irfânî n'eylerler	yâri nâ-dânî n'eylerler
3	varîñ mihmâmî n'eylerler	dildârî iz'ânî n'eylerler	sâdık cânî n'eylerler
4	'ibret insâmî n'eylerler	efgân butlânî n'eylerler	'irfânî insâmî n'eylerler
5	mâlikler fânî n'eylerler	bilmez gör anî n'eylerler	olmuş butlânî n'eylerler
6		kâ'il 'isyânî n'eylerler	añlar divânî n'eylerler
7		kabâhatde tugyânî n'eylerler	hikmet mestânî n'eylerler
8		Allâh'îñ ber-keşânî n'eylerler	insândır hayvânî n'eylerler
9		'âşık sengbânî n'eylerler	muhabbetde efgânî n'eylerler
10			yârin imkânî n'eylerler
11			zer 'unvânî n'eylerler
12			işim ber-keşânî n'eylerler
13			ser-gerdân sultânî n'eylerler

"olmuş" redifiyle dört şiir (57a, 58, 59 ve 60. şiir) yazılmış "âb" sesleriyle kafiye yapılmıştır. Bu şiirde de "harâb olmuş" ifadesi 57a ve 58. şiirin matla beytinde, 59. şiirin 6. beytinde ortak olarak kullanılmıştır. "serâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 2. beytinde, 60. şiirin 7. beytinde; "kebâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 3. beytinde, 58. şiirin 2. ve 3. beyitlerinde; 59. şiirin 5. beytinde kullanılmıştır. "hicâb olmuş" ifadesi 59. şiirin 10. beytinde, 57. şiirin 5. beytinde; "intihâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 8. beytinde, 59. şiirin 7. beytinde ve 60. şiirin 4. beytinde kullanılmıştır. "hitâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 9. beytinde, 59. şiirin matla beytinde, 60. şiirin 5. beytinde; "kitâb olmuş" ifadesi 59. şiirin matla beytinde, 60. şiirin 2. beytinde; "bâb olmuş" ifadesi 59. şiirin 4. beytinde, 60. şiirin 6. beytinde, 59. şiirin 8. beytinde kullanılmıştır.

Beyit	57a. şiir	58. şiir	59. şiir	60. şiir
1	harâb olmuş âb olmuş	âfitâb olmuş harâb olmuş	kitâb olmuş hitâb olmuş	mâhitâb olmuş âfitâb olmuş
2	cünbüşle	et	nedir ki	hüsniyyâ

	serâb olmuş	kebâb olmuş	nisâb olmuş	kitâb olmuş
3	bilmez kebâb olmuş	şâhdır kebâb olmuş	gamdan intisâb olmuş	takdîri nikâb olmuş
4	yok habâb olmuş	agyâr gurâb olmuş	'uşşâkıñ bâb olmuş	olmuşdur intihâb olmuş
5	münâcâtıñ hicâb olmuş	derler şarâb olmuş	dildârıñ kebâb olmuş	bezm-ârâya hitâb olmuş
6	yaradan nikâb olmuş		istişmâm harâb olmuş	etmiş bâb olmuş
7	ancak hisâb olmuş		belâgatde intihâb olmuş	virânı serâb olmuş
8	Allâh'a intihâb olmuş		âzâd bâb olmuş	bendet feyz-yâb olmuş
9	eyle hitâb olmuş		görmez tâb olmuş	mu'allâda 'âli-cenâb olmuş
10			kıl hicâb olmuş	
11			Ahmed'den lebâb olmuş	

“âşk” kelimesiyle yazılan iki şiirde (70 ve 71. şiir) “ân” sesleri kafiyelidir.

	70. şiir	71. şiir
1	yârân-ı 'aşk mihmân-ı 'aşk	hayrân-ı 'aşk insân-ı 'aşk
2	sûzân ile gılmân-ı 'aşk	merhamet 'uryân-ı 'aşk
3	ciger hûn-ı 'aşk	yine sûzân-ı 'aşk
4	lutfını mestân-ı 'aşk	kuşu nâlân-ı 'aşk
5	rûzine cânân-ı 'aşk	nevbahâr galtân-ı 'aşk
6	'aşk imiş merdân-ı 'aşk	kaydını insân-ı 'aşk
7	eylesem sâmân-ı 'aşk	rûzgâr kurbân-ı 'aşk
8	olur sultân-ı 'aşk	

“n'eylersin” redifiyle yazılan iki şiirde (87 ve 88. şiir) “âd” sesleri kafiyelidir. “feryâd n'eylersin”, “sayyâd n'eylersin”, “cellâd n'eylersin” “ber-bâd n'eylersin” ifadeleri her iki şiirde de kullanılmıştır. Ayrıca “üstâd n'eylersin” ifadesi 87. şiirin 9 ve 10. beyitleri ile 88. şiirin 6. beytinde ortak olarak kullanılmıştır.

Beyit	87. şiir	88. şiir
1	feryâd n'eylersin âbâd n'eylersin	feryâd n'eylersin ber-bâd n'eylersin
2	ihtiyâr sayyâd n'eylersin	almakda cellâd n'eylersin
3	reh-güzârından yâd n'eylersin	revâ mıdır sayyâd n'eylersin
4	bezl eyle icâd n'eylersin	mesrûr şeddâd n'eylersin
5	destinde cellâd n'eylersin	sayd etmiş âzâd n'eylersin
6	halâs eyle ber-bâd n'eylersin	riyâlarla üstâd n'eylersin
7	lâ-şeydir bünyâd n'eylersin	yârinden cihân-âbâd n'eylersin
8	kalmamış mu'tâd n'eylersin	
9	cefâ-kârım üstâd n'eylersin	
10	kadimimde üstâd neylersin	
11	maksûd fesâd n'eylersin	
12	zilletde irşâd n'eylersin	

“ise” redifiyle yazılan üç şiirde (96, 97 ve 98. şiir) “et” sesleri kafiyelidir. Şiirde “rahmet ise”, “zillet ise”, “devlet ise”, “himmət ise” ifadeleri birden fazla şiirde kullanılmıştır:

Beyit	96. şiir	97. şiir	98. şiir
1	rahmet ise zahmet ise	'izzet ise cinnət ise	hüccet ise rahmet ise
2	'uşşâkına zillet ise	nâkıs ların nisbet ise	gurûr devlet ise
3	yâr ile sıklet ise	'azîz sohbet ise	eger 'izzet ise
4	har-tâb' olan fûrkat ise	nesnede zillet ise	dünyâda himmət ise
5	yârini devlet ise	ehl-i vefâ devlet ise	eylerim kesret ise
6	himmetin	fâniye	'aynıma

	himmet ise	'izzet ise	'ismet ise
7	şânına şöhret ise	dünyevî âfet ise	hâk-i râh ni'met ise
8	aldanma sen minnet ise	başın himmet ise	etseler minnet ise
9	dillere hikmet ise	cümbüşü mihnet ise	

Görüldüğü gibi Âcizî, aynı kafiye ve redifle birden fazla şiir yazarak bir çeşit tekrara düşmüştür. Şair bazı şiirlerde de kafiye ve redif konusunda oldukça rahat davranmaktadır. Divandaki 86. şiir dikkat çekicidir. Şiirde 1 ve 2. beyitler kendi arasında kafiyeli, 3. beyit kendi arasında kafiyeli olmayıp beytin ilk mısrası 2. beyitle kafiyelidir. 4. beyitte "âşık" kelimesi redif durumundadır. 5. beyit ve 6. beyitler kendi arasında kafiyeli değildir. Son beyit yine kendi arasında kafiyelidir. Şiirin sistematik bir kafiye düzeni olmadığı gibi şiiri divan edebiyatı nazım şekillerinden herhangi birisine benzetmek de mümkün görünmemektedir.

Beyit	86. şiir
1	cân Rahmân
2	meyve-dâрім nehâрім
3	pâzâr-ı yâрім cân-ı cânân
4	'âşık 'âşık
5	fâ'ik Sübhân
6	diyenler şeytân
7	İnsân kurbân

Âcizî'nin kafiye ve redif kullanımına dair bir başka örnekte (93. şiir) ise şair matla beytinde "meyhâne" kelimesini kafiye olarak kullanmış ve "âne" sesleri ile de kafiye yapmıştır. Şairin, diğer beyitleri de benzer şekilde kurması, "meyhâne" redifini kullanarak matla beytindeki kafiyeyi sürdürmesi beklenmektedir. Fakat 2. beyitten itibaren redif terk edilmektedir. 5. beyitte tekrar "hâne meyhâne" ifadesi kullanılmaktadır:

Beyit	93. şiir		
1	irâne meyhâne hâne meyhâne	7	seçmez mârâne

2	gelmiş mekrâne	8	karâbetdir mîrâne
3	aldanma mîrâne	9	zilletde merdâne
4	n'itsün mestâne	10	'irfâne meydâne
5	lâyıklar hâne meyhâne	11	kısmet mîrâne
6	sîne-ber-sîne mâhâne		

Âcizî Divanı'nın 33 beyitle en uzun şiiri olan 112. şiirin matla beyti:
Seniñ ismiñle her-dem yâ İlâhî
Tapuña eyleriz derdile âhî
(112/1)

şeklindedir. Sonraki beyitlerden 14 tanesinde "İlâhî" kelimesi ile ahenk sağlanmış,
diğer beyitlerde "İlâhî" kelimesi ile kafiyeli farklı kelimeler tercih edilmiştir:

Beyit	112. şiir				
1	İlâhî âhî	12	kullarına İlâhî	23	ricâsı İlâhî
2	Rabb İlâhî	13	Rab gâhî	24	du'âsı seher-gâhî
3	'addür pâdişâhî	14	lâ'îne İlâhî	25	selâmet pâdişâhî
4	rusûle penâhî	15	harbiñ İlâhî	26	ihsân İlâhî
5	enbiyâya râhî	16	ber-bâd vâhî	27	mü'minîn İlâhî
6	rızâlar mâhî	17	vîrân İlâhî	28	gönülde İlâhî
7	Hak râhî	18	kâfirine İlâhî	29	tevbe günâhî
8	Meryem İlâhî	19	belâlar sipâhî	30	bilmedik İlâhî
9	içün İlâhî	20	kamusı şâhî	31	kıl siyâhî
10	içün râhî	21	mâlı câhî	32	Hak günâhî
11	ekber âhî	22	gazabdan İlâhî	33	Hak İlâhî

Sonuç

Bu çalışmada Âcizî mahlasıyla tanınan İşkodralı Süleyman Efendi'nin divanı dil ve üslup bakımından incelenmiştir. Âcizî, mutasavvıf kimliğinin de gereği olarak şiirlerinin çoğunda tasavvufî konuları işlemiştir. Münacat, na't, ve tevhit türünde yazılan ve şairin aciziyetini hatırladığı, Hz. Peygamber (sav)'den medet umduğu, şefaata dilediği ve Allah'a sığındığı bu şiirlerde tasavvufî mecaz ve remizlere rastlanmaktadır. Âcizî, kimi şiirlerinde ise klasik bir divan şairi olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşıkâne eda ile yazılan bu şiirlerde tasavvufî derinlik bulunmazken kullanılan kelime kadrosu Divan şiirinin klasikleşmiş söz varlığı içerisinde yer alan kelimelerdir.

Âcizî Divanı'nda Arapça ve Farsça kelimelere sıklıkla rastlanmaktadır. Bazı şiirlerde kullanılan 3-4 kelimelik terkiplerle dil ağırlaşır, beyte anlam vermek güçleşir. Bu şiirlerde kimi zaman Türkçe olarak yalnız birkaç eke rastlarız. Âcizî, bazı şiirlerinde ise aynı redif ve kafiyeleri kullanmak suretiyle şiirin imkanlarını zorlamıştır. Bu şiirlerde zaman zaman tekrara düşüldüğü, zaman zaman da ahengin bozulduğu ve dilin tutuklaştığı görülür.

Âcizî divanındaki bazı şiirlerde ise dil sadedir. Yunus Emre'den itibaren görmeye başladığımız tekke şiiri üslubu bu şiirlerde kendini hissettirir. Bu şiirlerde Yunus Emre, Niyazi Mısri gibi şairleri idrak etmiş bir ruh hali görünmektedir.

KAYNAKÇA

Ayan, Hüseyin (2002). *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, C. II, TDK Yayınları, Ankara.

Aydemir, Yaşar (2012) "Divan Şiiri ve Arnavut Asıllı Şairler", *Uluslararası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı (25-26 Mayıs 2012) Bildiri Kitabı*, Tiran, Arnavutluk.

Bursalı Mehmet Tahir Efendi (1972). *Osmanlı Müellifleri*, C. 1, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul.

Çeltik, Halil (2008). *Divan Sahibi Rumelili Şairlerin Şiir Dünyası*, MEB Yayınları, Ankara.

Devellioğlu, Ferit (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara.

Eraydın, Selçuk (2004). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.

Erdoğan, Kenan (1998). *Niyâzî-i Mısri Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

İpekten Haluk (1990). *Nailî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara

İpekten, Haluk (2002). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul.

İsen, Mustafa (1997). "Tezkireler Işığında Divân Edebiyatına Bakışlar-Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Karateke, Hakan T. (1995). *İşkodra Şairleri ve Ali Emiri'nin Diğer Eserleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Koro, Hüsniye (2003). *Âciz Baba Divanı ve Sözlük Bilimi Açısından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kurnaz, Cemâl (2009). "Arnavutluk: Gördüm/Görmedim", *Yunus Emre Bülteni*, Ankara
- Şemseddin Sâmi. (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Tek, Abdurrezzak (2009). "Sa'dîlik ve Sa'diyye Kültürünün Bursa'daki Temsilcileri" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s. 225-246.
- Tuman, Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî*, Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara.
- Uludağ, Süleyman (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul.